

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.162.1.09

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.3.1/37>

Горічко Д. М.

<https://orcid.org/0009-0004-6065-3844>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КНЯЗІ РОМАНОВИЧІ В «ІСТОРИЧНИХ ПОДОРОЖАХ» ЮЛІАНА УРСИНА НЕМЦЕВИЧА: ІМАГОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Метою статті є спроба аналізу імагологічного аспекту зображення роду князів Романовичів у «Історичних подорожах» Юліана Урсіна Немцевича. Дослідження висвітлює специфіку створення опозиції між «своїм» (королівство П'ястів) і «чужим» (Галицько-Волинське князівство), і як це впливає на польську інтерпретацію української історії. Показано, що Немцевич послуговується вибірковыми джерелами, здійснює суттєвий хронологічний розрив в історичних періодах і, як наслідок, подає політичну історію Русі у спрощеному форматі. Звернено увагу, що Немцевич перебільшує вплив Польщі на Русь, підкреслюючи, орієнтування Русі на польську політику, що помітно в його стилізованій інтерпретації польсько-руських відносин, зокрема коли йдеться про боротьбу за Червенські міста.

Розглянуто Немцевичеву оцінку постатей князів Данила Галицького та Юрія II Болеслава. Князь Данило ним змальований позитивно, насамперед через його зв'язки з Римською церквою, про що Немцевич постійно підкреслює, і на відміну від православ'я трактує католицизм як рису культурного поступу. Відмічено, що Немцевич суттєво спрощує реальний характер політики Данила Галицького, для якого контакти з Римом були передусім дипломатичним інструментом у боротьбі за міжнародну підтримку, а не свідченням повної релігійної трансформації. Юрій II також інтерпретується Немцевичем як правитель із виразними прагненням навернення Галицько-Волинського князівства у католицизм, хоча підтвердження цього відсутні в історичних джерелах. Протиставлення католицизму та «грецької віри» Немцевичем посилює поділ на «своє» і «чуже». Навіть коли йдеться про соціальний спротив українців, це пояснюється виключно бунтом бояр.

Здійснений аналіз виявляє чіткі імагологічні моделі, якими оперує Немцевич. У нього влада пов'язана з «польськістю» і католицькою вірою. Це створює наратив, в якому приналежність до Римо-католицької церкви є ознакою легітимності правителя. До цього нашаровується уявлення Немцевича про «польську кров» як ознаку влади. У його творі присутні зверхні характеристики бояр і нечітке зображення образу русича. У результаті формується історична картина, в якій поляки постають як легітимні правителі Галицько-Волинського князівства.

Відзначено, що наратив Немцевича є віддзеркаленням суспільно-політичних поглядів тієї епохи. Українська історія використовується для зміцнення польської національної ідентичності і не завжди достовірно відтворює минуле. Немцевич використовує прийнятні йому вибірково джерела, часто перебільшуючи польський вплив на Сході. Перш за все це відчувається в його описах польсько-руських відносин і територіальних конфліктів.

Ключові слова: князі Романовичі, Юліан Урсин Немцевич, «Історичні подорожі», імагологія, стереотипи.

Постановка проблеми: дослідження імагологічного аспекту при розгляді князів Романовичів в «Історичних подорожах» Юліана Немцевича. Виявлення стереотипних уявлень про «свій»

(Королівство П'ястів) і «чужий» (Галицько-Волинське князівство) світ в сприйнятті автора. Розгляд впливу стереотипів на інтерпретацію історичних подій.

© Горічко Д. М., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Аналіз останніх досліджень. Попередньо чимало українських дослідників торкалося питання стереотипізації українського населення в польській літературі та вивчення польської історіографії періоду Просвітництва. Зокрема, у працях Марії Брацкої акцентовано увагу на імагологічних підходах, механізмах формування національних образів, бінарних опозицій і ролі конфесійного чинника у конструюванні історичного наративу.

Постановка завдання. Мета: проаналізувати способи зображення князів Романовичів у «Історичних подорожах», виявити імагологічні стратегії автора та з'ясувати, яким чином вони впливають на формування образу Русі та її політичної еліти з перспективи публіцистики Просвітництва.

Виклад основного матеріалу. У циклі подорожніх записів «Історичні подорожі» Юліана Урсіна Немцевича, знаходиться один цикл за 1820 рік під назвою «Подорож на Русь Червону, сьогодні Галичиною звану», де автор подає історію Львова, спираючись, зокрема, на хроніку Адама Нарушевича. Українському дослідникові впадає в око той факт, що наратив має виразно вибіркового характеру [4, с. 14]. Немцевич зосереджується на окремих подіях і постатях, які відповідають його історичному баченню. Попри це, його розповідь загалом залишається в межах історичної традиції того часу, відображаючи джерельну базу, доступну авторові на момент написання нотаток [9, с. 114]. Автор певною мірою сам усвідомлює обмеженість доступних на той час джерел. Про це свідчить його заява, у якій Немцевич сам визнає плутанину давніх хронік: «Przy niedokładności kronikarzów i wielkiego w ich pismach zamętu, niewiadomo, mówi Naruszewicz, czyim ów Stanisław był synem...» «За неточності хроністів і великого безладу в їхніх записях, невідомо, каже Нарушевич, чий сином був той Станіслав (князь руський)» [12, с. 281].

Насправді, перші згадки про Галичину та Волинь містяться у «Повісті минулих літ» під 981 роком, де розповідається про похід князя Володимира Великого на землі ляхів та здобуття ним Перемишля, Червеня й низки інших укріплених міст. Цей епізод ілюструє прагнення київського правителя до територіальної експансії на захід. Найбільшими об'єктами суперництва між Руссю та Польщею стали так звані «Червенські городи» – Берестя (сучасний Брест), Холм (Хелм), Червен, Белз, а також Перемишль (Пшемишль). За одне століття після їхнього приєднання до Києва вони кілька разів переходили від однієї держави до іншої, про що в деталях говорять як Немцевич, так і Нарушевич. Це протистояння згодом

стало предметом історичних дискусій: у руській традиції вважалося, що ці землі здавна були східнослов'янськими і тому їх лише «повернули» Києву, тоді як польська історіографія наполягає, що вони належали до початкової території польської держави й були втрачені внаслідок воєн [6, с. 109].

Для Володимира й його наступників головним завданням було встановлення контролю над цим прикордонним регіоном, який мав стратегічне значення: не лише військове, а й економічне. Немцевич свідомий цього, і доволі детально описує боротьбу Володимира за Червенські міста [8].

Червенські міста лежали на торговому шляху, що поєднував Київ із Центральною Європою. Крім того, у Галичині розташовувалися багаті соляні копальні, які робили цей край особливо привабливим: сіль була одним із найцінніших товарів середньовіччя, забезпечуючи можливість тривалого зберігання продуктів. Щоправда в «Історичних подорожах» Немцевич в типовий польський, просвітницький спосіб перебільшує політичний вплив Польщі на Східній Галичині. Показовою є така його теза: «Z podziałem tym, po śmierci Włodzimierza, skończyła się jedność i potęga Rusi. W siedm lat potem, w r. 1008, Bolesław nasz Chrobry niezmiernie wojska książąt kijowskich zniósł ze szczeniem, i Kijów opanował. Wylamali się na czas książęta ci z pod berta polskiego, lecz Bolesław Smiaty znowu ich ukorzył i do postuszeństwa powrócił. Zachowawszy sobie zwierzchnie panowanie, pozwalali królowie polscy książętom ruskim w dzielnicach swych władać» – «За цим поділом, після смерті Володимира, закінчилися єдність і могутність Русі. Через сім років потому, у 1008 р., наш Болеслав Хоробрий ущент розбив незліченні війська київських князів і опанував Київ. Князі ці на якийсь час вирвалися з-під польського берла, однак Болеслав Сміливий знову їх упокорив і повернув до послуху. Зберігаючи за собою верховне панування, польські королі дозволяли руським князям володіти у своїх уділах» [12, с. 281]. У цьому фрагменті автор прямо стверджує існування тривалого «верховного панування» польських королів над руськими князями, що не відповідає історичній дійсності XI ст. і свідчить про гіперболізацію ролі Польщі в регіоні.

Як відомо, навіть після походу Болеслава I Хороброго на Київ у 1018 р. його контроль над містом мав **короткочасний і ситуативний характер** і не означав встановлення тривалої васальної залежності Русі. Так само дії Болеслава II Сміливого не створили системного «верховного

панування» над руськими князями. Тож його твердження про те, що київські князі «вирвалися з-під польського берла», а згодом були знову підпорядковані, відображає радше історіографічну традицію польського нарративу XVIII–XIX ст., ніж реальний стан політичних відносин XI ст.

Далі автор фактично перескажує майже два століття історії, зводячи складні геополітичні процеси до кількох узагальнених тез. Зокрема, він обмежується таким твердженням: «Nie używała większej spokojności i Ruś Czerwona. Zerwały się związki jej z kijowskimi książętą; napadana od Tatarów i Węgrów, w częstych wojnach z Polakami, słabiała stopniowo». «Червона Русь також не мала більшого спокою. Розірвалися її зв'язки з київськими князями; зазнаючи нападів від татар і угорців, у частих війнах із поляками вона поступово слабшала» [12, s. 281]. Така редукація тривалого історичного процесу до короткої характеристики в «Історичних подорожах» свідчить про поверхневий підхід і небажання автора заглиблюватися у складну динаміку політичних трансформацій Галичини [5, с. 7].

Окремої уваги заслуговує коментар Немцевича стосовно «угорських нападів», адже Русь та Угорське королівство в окреслений період не проходили через війни. У політичному плані розвиток Галичини в XI–XII ст. визначався двома процесами: становленням місцевих династій (Ігоревичів на Волині та Ростиславичів у Галичині) й тривалим суперництвом між ними. З другої половини XII ст. боротьба загострилася, і князі дедалі частіше зверталися по допомогу до сусідніх держав, насамперед до Угорщини. Це призвело до зростання впливу боярства та частих інтервенцій з боку угорців, особливо на територію Галичини. Це єдине пояснення подібного замішання з боку Немцевича. Також, у 1189 р. угорські володарі проголосили себе «королями Галичини та Лодомерії». Хоча їхня влада була нетривалою, сам титул мав віддалені наслідки: упродовж наступних 150 років він виправдовував експансію угорців на північ від Карпат, а у XVIII ст. слугував Габсбургам юридичною підставою для анексії Галичини під час першого поділу Речі Посполитої 1772 р. [6, с. 109].

У 1199 році відбулося визначне об'єднання Галичини та Волині, яке стало переломним моментом у розвитку цього регіону. Попри скрупульозність до деталей Немцевич випускає факт заснування Галицько-Волинського князівства, як державної одиниці. Ба більше, він ніколи не вживає терміну «Галицьке-Волинське князівство» на окреслення українських земель. Замість цього

вживаються терміни «Червона Русь», «Європейська Сарматія» і місцеві топоніми.

Лише в середині 1230-х років син Романа, Данило, здійснив кілька спроб відновити владу і врешті у 1238 році утвердився на престолі. Під його керівництвом Галицько-Волинське князівство відновило єдність і здобуло певну стабільність, хоч перед ним постали серйозні виклики. Данило енергійно займався господарським відродженням: залучав іноземних ремісників, сприяв торгівлі та розвитку міст, завдяки чому регіон перетворився на вагомий торговий центр між Східною та Центральною Європою [1, с. 85–90].

Зміцнення позицій Данила частково стало можливим через монгольську навалу, яка значно послабила Польщу, Угорщину та інших сусідів. Визнаючи формальну зверхність Орди, він зберігав відносини з монголами, що дозволяло уникнути руйнівних конфліктів і підтримувати внутрішній порядок. Водночас прагнення до незалежності та опір чужій владі залишалися визначальними рисами політичного життя князівства навіть за умов монгольського контролю.

На князя Данила було покладено навіть функцію збору данини для монголів – обов'язок, який на початкових етапах їхнього панування зазвичай виконували безпосередньо ханські намісники (баскаки). Для самого Данила це стало принизливим свідченням залежності, однак сучасники на Заході трактували цю ситуацію як його політичний успіх, адже саме він, а не монгольські чиновники, здійснював контроль над податковим процесом. У перспективі цей вимушений крок сприяв збереженню могутності та економічного розвитку Галицько-Волинської держави. Водночас князь не полишав планів визволення: практично одразу після підкорення Орди він почав обдумувати можливість антимонгольського хрестового походу. Його стратегія передбачала послаблення сусідів і створення ширшої коаліції, до якої мали б увійти держави Західної Європи.

У цьому контексті Данило використав шлюбну дипломатію, налагодивши союз із колишніми противниками – Польщею, Угорщиною та Литвою. У 1245 р. він вступив у переговори з папською курією, прагнучи домогтися офіційного визнання свого королівського статусу та підтримки в організації хрестового походу. У цих контактах князь разом із галицькими єпископами та частиною боярства навіть висловлював готовність визнати владу папи в церковних справах. Кульмінацією стало прибуття папських легатів у 1253 р., які урочисто коронували Данила як короля Русі (rex

Russiae), тим самим інтегрувавши його в систему західноєвропейських монархій [6, с. 114].

В наративі Немцевича постать князя Данила Романовича постає у доволі теплому світлі. Він в першу чергу зображений, як правитель, чия політична діяльність оцінюється через призму зближення з Римом. «Najsilniejszym atoli z pomiędzy książąt Rusi Czerwonej był Daniel, syn Romana. Ten przez nuncjusza apostolskiego, za przyrzeczenie, że się z całym ludem swym do kościoła rzymskiego nawróci, tytuł królewski otrzymał» – «Найсильнішим, однак, серед князів Червоної Русі був Данило, син Романа. За обіцянку, що разом зі своїм народом навернеться до римської церкви, він через папського нунція отримав королівський титул», – тут автор не скупиться на похвалу Данила, що є нехарактерним при описі руських князів [12, s. 281]. У цьому фрагменті письменник підкреслює саме факт обіцянки навернення до римської церкви як підставу для отримання королівського титулу, подаючи його як позитивний і політично значущий крок.

Такий акцент відображає європоцентричну оптику Немцевича, у межах якої зближення з Римом сприймається як форма «включення» руського правителя до західноєвропейського політичного простору. Водночас подібна інтерпретація спрощує реальний характер політики Данила Романовича, для якого контакти з папською курією були передусім дипломатичним інструментом у боротьбі за міжнародну підтримку, а не свідченням повної релігійної трансформації. Таким чином, оцінка Немцевича радше відображає ідеологічні уявлення його часу, ніж складність політичних і конфесійних процесів середини XIII століття.

Адже, як нам відомо, зовнішня політика Данила викликала підозру Орди. Монголи підтримали внутрішню опозицію серед бояр і частини тюркських чорних клобуків на прикордонні князівства. Попри те, що князь придушив повстання у 1254 р. та здобув кілька перемог (зокрема, витіснив монгольські загони з Поділля й Волині), у 1259 р. хан Бурундай здійснив масштабний каральний похід. Галичина та Волинь були спустошені, князя змусили розібрати укріплення важливих міст і брати участь у військових кампаніях Орди. Антимонгольний хрестовий похід так і не отримав підтримки Заходу, а відмова Європи від союзницьких зобов'язань змусила Данила фактично зупинити католицькі ініціативи в державі [6, с. 105].

У подальшому викладі «Історичних подорожей» Немцевич описує наступну долю Галицько-Волинського князівства переважно з точки зору

занепаду й поступових втрат. Така інтерпретація, однак, не повністю узгоджується з історичною динамікою регіону. Адже після правління самого Данила Романовича відбувся не лише спад, а й певна стабілізація та нові етапи розвитку держави за його наступників. Правління його сина Лева (1264–1301) принесло відносну стабільність: він дотримувався васальних зобов'язань перед Ордою і продовжував союз із Угорщиною, а столицею королівства зробив Львів. Саме в цей час Галицько-Волинська держава сягнула високого рівня культурного розвитку. Активне містобудування, зведення храмів, поширення книжної традиції (зокрема створення Галицько-Волинського літопису) підкреслюють розвиток князівства.

Криза приходить значно пізніше – за відсутності спадкоємця по чоловічій лінії. Це відкрило шлях до влади племіннику останніх Романовичів, католицькому князю Болеславу, який, щоб заспокоїти місцеве населення, прийняв православ'я та титул Юрія II (1325–1340).

Його політична діяльність була спрямована на модернізацію управління: князь запрошував іноземних радників, насамперед із Тевтонського ордену, та почав запроваджувати у містах німецьку правову систему самоврядування – Магдебурзьке право. Воно гарантувало міським громадам певну юридичну автономію й обмежувало втручання князівської чи боярської влади. Надання цього права Сяноку (1339) та Львову (1356) мало відчутний позитивний вплив на розвиток міського господарства та торгівлі вже у XIV ст.

Однак така політика викликала сильне невдоволення боярської верхівки. Як великі землевласники та досі вагома політична сила, вони сприймали зміцнення міського самоврядування як загрозу власному становищу. До цього додавалися підозри в «прихованому католицизмі» Юрія II та його залежність від іноземних радників. У результаті кілька бояр організували змову, яка завершилася отруєнням князя у 1340 р. Немцевич свідомий того, що релігійна складова була вагомим чинником політичних інтриг, дає наступну характеристику ситуації: «W tem położeniu łatwo przeszli Rusini pod berło książęcia ze krwi swych panów. Bolesław, dla podobania się nowym poddanym swoim, przeszedł na wiarę grecką; lecz za napomnieniem papieża Jana XXII, za staraniem dziada swego, króla Łokietka, nie tylko zże powrócił do kościoła rzymskiego, ale z książęcia chciał zostać apostołem. Nawracał więc, sprowadzał z Mazowsza szlachtę, osadził ją pokrzywdzeniem krajowców, wynosił na urzędy Polaków i Czechów, słowem, przez

gwałty swoje i zdzierstwa tyle nienawistnym stal się krajowcom, iż mu zadali truciznę tak tęgą, że go rozsadziła na sztuki. Rzecz do prawdy podobna, mówi Naruszewicz, że prócz niechęci gminu ku obrządkowi lacińskiemu i przestępstw Bolesława, posunęli się do tej zbrodni pomniejsi carzykowie krajowi, a to by sami panowali, jak się to wkrótce pokazało na Danielu czyli Daszku, który, za pomocą Tatarów, zdradzić Kazimierza przedsięwziął» – «У такому становищі русини легко перейшли під берло князя з крові своїх панів. Болеслав, щоб догодити своїм новим підданам, перейшов на грецьку віру; однак за напучуванням папи Івана ХХІІ, за старанням свого діда, короля Локетка, не лише повернувся до римської церкви, але й із князя хотів стати апостолом. Тож він наvertsав, приводив із Мазовії шляхту, осаджував її, кривдячи місцевих, на уряди підносили поляків і чехів; словом, своїми насильствами та грабунком став настільки ненависним для місцевих, що вони дали йому таку сильну отруту, що вона розірвала його на шматки. Правдоподібно, каже Нарушевич, що, крім неприязні простолюду до латинського обряду і злочинів Болеслава, до цього злочину вдалися місцеві дрібні «царики», аби самим панувати, як це невдовзі виявилось на Данилі, або Дашку, який за допомогою татар задумав зрадити Казимира» [12, s. 281].

У наведеному фрагменті автор не просто описує династичний факт (походження Юрія II Болеслава з роду П'ясти), а **вписує його в ієрархічну модель**, де польський правитель постає як «природний» спадкоємець руських земель. Для польської історіографії ХVІІІ–ХІХ ст. було характерне уявлення про особливу місію Польщі на сході. Підкреслення «роду панів» – це спосіб легітимізувати претензії на Русь як на територію, що нібито вже мала досвід підпорядкування польській династії. Немцевич мислить категоріями шляхетського суспільства, де ієрархія є природною нормою. Тому перенесення поняття «панів» на міждержавні відносини виглядає природно. Проте, це є анахронізмом щодо середньовічної Русі. Опис переходу до латинського обряду і навіть бажання «стати апостолом» подається як позитивний крок. Це відображає уявлення про католицький Захід як вищу модель організації політичної та церковної влади, яку Польща нібито приносить на Русь. Наразі немає підстав стверджувати, що Юрій II Болеслав хотів стати католицьким апостолом, або мав місіонерську мету навернення Русі до католицизму. Звісно, Юрій II був вихований у католицькому середовищі (як П'яст) і прийняв православне ім'я Юрій, щоб легітимізувати владу серед

руського населення. Йому слід віддати належне, адже в межах середньовічної політики він провадив доволі прагматичну політику балансування між католицьким Заходом і православним Сходом [7, с. 666].

Однак, де-факто його релігійна політика не відповідала баченню Немцевича. Князь не фігурує в жодному середньовічному джерелі (українському чи польському) як ініціатор масштабної католицької місії, так само, як не має доказів, що він планував католицьке навернення Русі. Тобто, він радше намагався утримати владу через компроміс між конфесіями.

Важливим є імагологічний аспект наративу Немцевича, зокрема його про князя «ze krwi swych rapów». У цьому вислові «польська кров» фактично ототожнюється з «панською кров'ю», тобто з природним правом на владу. Така риторика виходить за межі простої династичної вказівки і формує ієрархічну модель, у якій русини постають як спільнота, що нібито органічно потребує зовнішнього (польського) панування [2, с. 90].

Тут ми стикаємося з прикладом формації національного образу через опозицію. «Свій» (польський, шляхетський, владний) протиставляється «іншому» (руському, підлеглому, залежному). Водночас відбувається утвердження соціальної ієрархії, де політичне домінування подається як наслідок «походження», тобто крові, а не історичних обставин. Таким чином, Немцевич не лише описує події, а й відтворює стереотип «польського пана», який нібито історично покликаний прийти Україну як носій влади [11, s. 156].

Формулювання «з крові своїх панів» не має під собою реальної політичної основи. Русь не перебувала у сталому підпорядкуванні П'ястам. Автор переносить пізніші соціальні стереотипи (образ «польського пана») на значно раніший історичний контекст. Водночас сам текст суперечливий: після твердження про «природне» підпорядкування він описує насильство, конфлікти й ненависть населення, що фактично підриває його тезу [2, с. 92].

Немцевич, називаючи П'ястів «родом панів» для русинів (русичів), фактично відтворює характерний для свого часу стереотип про природну зверхність польського етносу на сході. Така інтерпретація є не стільки відображенням середньовічної реальності, скільки проекцією пізнішої шляхетської моделі суспільства на історію Русі. Вона гіперболізує роль Польщі та формує уявлення про «закономірне» підпорядкування, яке не підтверджується джерелами [2, с. 166].

У лексиці Немцевича показовими є означення «*carzykowie krajowi*» («державні царки») та «*krajowcy*» («місцеві», «тубільці»). Перше, зменшувально-іронічне, застосоване до місцевих боярських родів і виконує функцію **соціального зниження**: воно ніби применшує їхній статус, перетворюючи їх дрібних, майже карикатурних «князьків». У імагології це є типовим прийомом маркування «іншого» як менш значущого, або менш легітимного (в політичному контексті) [3, с. 228].

Не менш промовистим є вживання розмитого терміна «*krajowcy*». Уникаючи чіткішого етноніма, автор фактично **розчиняє локальне населення в безликій масі**, позбавляючи його окресленої ідентичності. Така невизначеність не є випадковою: вона дозволяє говорити про «місцевих» без визнання їх як окремого політичного чи етнічного суб'єкта.

У поєднанні ці мовні стратегії формують ієрархічну картину світу. Тут польський елемент постає як носій легітимної влади, тоді як руська знать і населення загалом зображуються як другорядні, невпорядковані, або ж такі, що потребують зовнішнього управління. Це ще раз підкреслює, що наратив Немцевича є не лише історичним викладом, а й відображенням стійких стереотипів його часу [2, с. 40].

У його тексті простежується чітке протиставлення «грецької віри» (тобто православ'я) та римо-католицизму, яке функціонує не лише як конфесійна, а й як культурно-ціннісна опозиція «свого» і «чужого». Католицизм постає як «свій» – нормативний, пов'язаний із цивілізаційною моделлю Заходу, тоді як «грецька віра» маркується як інша, периферійна, менш престижна. З імагологічної точки зору це приклад бінарної опозиції, де релігійна відмінність підмінює собою ширше уявлення про культурну ієрархію. Відповідно, перехід до католицизму інтерпретується як піднесення, «наближення» до цивілізаційного центру (звідси наближення Юрія II до Папи римського, як джерела влади). А також акцент на бажанні українців зберегти православ'я (тут, як ознака відсталості або відчуженості) [2, с. 165].

Така схема дозволяє авторові вписати історію Русі у власний світогляд: простір, де Захід (уособлений Польщею і Римом) виступає носієм порядку і легітимності, а Схід – територією, що потребує впорядкування. Можна зробити висновок, що конфесійна мова у Немцевича виконує не лише описову, а й ідеологічну функцію, формуючи образ «іншого» через релігійну відмінність.

Попри те, що Немцевич цілком усвідомлює несприйняття католицизму місцевим населенням (про що свідчать його ж згадки про «*niechęć gminu ku obrządkowi łacińskiemu*»), він не відмовляється від насадження позитивного образу «польського пана» в регіоні. Навпаки, ця напруга між фактичним опором і бажаною інтерпретацією лише підсилює ідеологічний характер його наративу.

З одного боку, автор визнає конфліктність ситуації – насильницьке насадження латинського обряду, спротив «*krajowców*», навіть трагічну розв'язку у вигляді отруєння правителя. З іншого – він послідовно відтворює образ «поляка» як носія легітимної влади, цивілізаційного порядку і вищої культури. У цьому контексті навіть суперечливі чи негативні події інтерпретуються як наслідок «неосвіченості» або «бунтівливості» місцевого населення, а не як результат зовнішнього тиску.

Таким чином, історичний матеріал підпорядковується естетичному баченню польського автора і використовується для формування позитивного автообразу поляків («свого») і водночас знецінення або маргіналізації українців («іншого»). Бо Немцевич не лише фіксує історію, а й активно її інтерпретує, вибудовуючи ієрархічну модель минулого, у центрі якої перебуває польський наратив. Адже, як ми знаємо, смерть Юрія II відкрила період майже десятирічної політичної анархії та постійних зовнішніх інтервенцій. Місцева знать намагалася стабілізувати ситуацію, висунувши на престол литовського князя Любарта, проте його претензії викликали рішучий спротив з боку Угорщини та особливо Польщі, що врешті зупинило експансіоністські плани Великого князівства Литовського [3, с. 236].

Узагальнюючи, Немцевич у «Подорожах історичних» демонструє не стільки історичну реальність, скільки її інтерпретацію крізь призму ідеологічних уявлень просвітницької Речі Посполитої. Його виклад деформований вибірковістю джерел, хронологічними стрибками та явною тенденцією до узагальнень, що умисно спрощують політичні процеси в Україні [10].

Висновки. Імагологічно текст вибудовується на низці сталих опозицій: «свій» (польський, католицький, шляхетський) – «чужий» (руський, православний, місцевий). Через такі мовні конструкції, як «з крові своїх панів» чи «державні царки», автор змальовує соціально-політичну ієрархію, при цьому знецінюючи місцеві еліти та розмиваючи ідентичність українського населення. Протиставлення католицизму й «грецької віри» додат-

ково поляризує подавану опозицію, надаючи їй цивілізаційного виміру.

Попри усвідомлення опору місцевого населення, Немцевич послідовно формує позитивний образ «польського пана» як носія легітимної влади. Таким чином, його текст виступає прикла-

дом того, як історичний матеріал може бути використаний для конструювання польського національного нарративу. Нарративу, в якому українське минуле підпорядковується потребам польської ідентичності та польської ідеології, і ніколи не відтворюється у всій своїй багатогранній складності.

Список літератури:

1. Бойко О. Д. Історія України: підручник. 5-те вид., допов. Київ: Академвидав, 2014. 716 с.
2. Брацка М. Етнічна парадигма поезії «української школи» польського романтизму. Київ: Університет «Україна», 2009. 218 с.
3. Брацка М. Польська проза 40–80-х років XIX століття: міф – історія – цінності. Київ: Талком, 2013. 360 с.
4. Верба А. Постійне зацікавлення польської літератури. Наша культура. Варшава, 1936. № 117. С. 14.
5. Козак С. Джерела «української школи» в польській літературі // Наша культура. 1970. № 4. С. 7–8.
6. Магочій П. Р. Історія України. Київ: Критика, 2007. 638 с.
7. Мак-Ніл В. Піднесення Заходу. Київ: Ніка-Центр, 2020. 959 с.
8. Gall Anonim. Kronika. Monumenta Poloniae Historica. Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolińskich, 1864. T. 1. S. 101.
9. Cieński A. Pamiętnikarstwo polskie XVIII wieku. Wrocław, 1981. 211 s.
10. Czartoryski A. J. Mowy polityczne 1838-1861. Warszawa: Ośrodek Myśli Politycznej, 2023. 288 s.
11. Michałowska A. Powóz złamany by Julian Ursyn Niemcewicz: A Voice in the Discussion on the Modernisation of Polish Jews. Central and East European Jews at the Crossroads of Tradition and Modernity. Vilnius, 2005. P. 156-163.
12. Niemcewicz J. U. Podróże historyczne. Warszawa: Grafika, 2020. 241 s.

Horichko D. M. THE ROMANOVYCH PRINCES IN “HISTORICAL TRAVELS” BY JULIAN URSYN NIEMCEWICZ: IMAGOLOGICAL ASPECT

This article analyzes the imagological representation of the Romanovych princes in “Historical Travels” by Julian Ursyn Niemcewicz. It focuses on how the author constructs the opposition between the “self” (the Piast Kingdom) and the “other” (the Galician-Volhynian lands), and how this shapes his reading of history. Here Niemcewicz relies on selective sources, compresses long historical periods, and unfortunately simplifies complex political developments. He consistently exaggerates Polish influence over Rus’, portraying it as a region naturally oriented toward Polish political dominance. This perspective is evident in his treatment of key events, including the struggle for the Cherven towns and the broader history of Polish-Rus’ relations.

Special attention is given to Daniel of Galicia and Yuri II Boleslav. Daniel is presented positively, mainly because of his links with the Roman Church. Niemcewicz constantly highlights his contacts with the Roman Church and treats them as a sign of political strength and “civilizational progress.” At the same time, Daniel’s policies are simplified and filtered through a Western, Catholic-centered perspective. Yuri II is misinterpreted as having strong Catholic goals, although historical evidence does not support this. The contrast between Catholicism and the “Greek faith” strengthens the division between “self” and “other.” Even when resistance is mentioned, it is explained as local weakness rather than political reality.

The analysis identifies clear imagological patterns. Authority is linked to Catholicism and “Polishness”. This creates a hierarchy in which Western affiliation equals legitimacy. These include the link between “Polish blood” and authority, negative labels for local elites, and vague terms for the Ruthenian population. These choices create a hierarchy where Poles appear as natural rulers.

Overall, the article argues that Niemcewicz’s narrative reflects ideological views of his time. It shows how history can be shaped to support national identity rather than present a balanced account. The study shows that Niemcewicz uses selective sources and simplifies complex historical processes. He often exaggerates Polish influence in the East. This is visible in his descriptions of early Polish-Rus’ relations and territorial conflicts.

Keywords: Romanovych princes, Julian Ursyn Niemcewicz, “Historical Travels”, imagology, stereotypes.

Дата першого надходження статті до видання: 24.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026